

Luisa Antoni

Samostojna raziskovalka, Trst

RAZNOLIKOST IN BOGASTVO GLASBENEGA ŠOLANJA NA PRIMORSKEM

Izvleček

V prispevku avtorica predstavi pregled glasbenega šolstva enotnega primorskega prostora, ki vključuje najpomembnejša primorska mesta Gorica, Izola, Koper, Piran in Trst. Njena raziskava sega od polovice 19. stoletja do današnjih dni. Glasbeno šolanje primorskega prostora je bilo del predmetnika srednješolskih ustanov in je potekalo v treh jezikih, ki so bili del tega prostora. Najpomembnejše mesto je bilo Trst, v katerem se je oblikovalo samostojno glasbeno šolstvo naj prej v italijanskem jeziku in pozneje tudi v slovenskem. Avtorica zaključi svoj prispevek z najnovejšimi podatki obeh samostojnih glasbenih inštitucij slovenske manjšine v Italiji.

Ključne besede: Primorska, glasbeno šolstvo, Trst, Koper, Piran, Izola, Gorica

Abstract

La variegata e ricca scolarizzazione musicale nel Litorale

Nella sua ricerca l'autrice presenta una panoramica della scolarizzazione musicale del Litorale, comprendendo le città più importanti da Gorizia, Isola, Capodistria e Pirano per arrivare sino a Trieste. La sua ricerca si incentra sul periodo che va dalla metà del 19. secolo sino ai giorni nostri. La musica faceva parte delle materie insegnate nelle scuole superiori e il suo insegnamento si svolgeva nelle tre lingue presenti sul territorio. La città più attiva fu Trieste, in cui si svilupparono dapprima delle scuole musicali autonome in lingua italiana e successivamente quelle in lingua slovena. L'autrice conclude il suo saggio con i dati aggiornati delle due scuole musicali della minoranza slovena in Italia.

Parole chiave: Litorale, Scuole musicali, Trieste, Capodistria, Pirano, Isola, Gorizia

Primorsko glasbeno šolstvo do 2. svetovne vojne

Zgodovino primorskega ozemlja, ki se od nekdaj razlikuje od osrednje Slovenije, zaznamuje predvsem dejstvo, da je bilo to območje, takrat sicer državno enotna regija, trijezično, vsaj do konca 1. svetovne vojne. V številnih primorskih mestih (Gorica, Izola, Koper, Piran in Trst) gre razlikovati med samostojnim glasbenim šolanjem in glasbeno ponudbo znotraj splošnih šol. Poučevanje petja na ljudskih šolah so začeli uvajati med letoma 1841-1847, ko je bil guverner grof Franz Stadion, v Kopru so petje v šoli uvedli kako desetletje pozneje.

Glasbeno šolanje je bilo običajno del predmetnika srednješolskih ustanov in pomemben del tako gimnazijskega kot učiteljskega študija. Na srednjih šolah so poučevali teoretične predmete, instrumente in petje. Kdor je želel doseči srednješolsko stopnjo v slovanskih jezikih, je imel možnost, da se vpiše na dve različni ustanovi: na učiteljišče, kjer so se šolali bodoči učitelji, ali na gimnazijo. Učiteljišča so se ustanovljala po letu 1869 ob reorganizaciji avstroogrškega šolstva, podatke imamo o učiteljiščih v Ljubljani,

Mariboru, Celovcu, Trstu, Kopru in Gorici. Na učiteljskih so se šolali bodoči učitelji, ki so imeli, skupaj z duhovništvom, pomemben delež pri utrjevanju narodne zavesti.

Na Primorskem so obstajale štiri šole, in sicer moško učiteljske v Kopru, goriško žensko učiteljske in gimnaziji v Kopru in Pazinu. Podatki pričajo, da so na koprski gimnaziji, ki je bila ustanovljena leta 1814, poučevali glasbo, in sicer petje in violino, od leta 1838 naprej. Koprski gimnazija je dala najvidnejše predstavnike istrske kulture in je šolala predvsem italijanske istrske patriote. Radole (1988, 1990) navaja učitelje glasbe na koprski gimnaziji: Francesco Petronio (1863-1874), Giuseppe Czastka (1874-1883), Carlo Fuchs (1886), Giorgio Giorgieri (1891 -1893), Antonio Decleva (1895-1897), Giovanni Luigi Sokoll (1897-1909), Roberto Catolla (1909-1910), Marcello Bombig (1913-1914) in Francesco Saverio de Tevini (1914-1919). Zanimiva je ugotovitev, da so nekatera imena prisotna tudi v tržaški zgodovini glasbe, vsi pa so istočasno poučevali tudi na koprskem učiteljskem. Po letu 1919 v gimnazijskem predmetniku ni bilo več pouka glasbe.

V Kopru so v šolskem letu 1872-1873 za italijanske dijake ustanovili učiteljske. Z odlokom leta 1875 so moški slovenski učiteljski prenesli iz Trsta in Gorice v Koper, kjer je bilo odslej edino moško učiteljske za celo Avstrijsko primorje. Po letu 1882 je nova okrožnica še dodatno podkrepila prisotnost glasbe v šolskem kurikulumu. Leta 1907 so hrvaški del izselili v Kastav, slovenski del pa je bil leta 1909 premeščen v Gorico, kjer je bilo edino učiteljske za slovenske bodoče učitelje. Premestitev koprskega oddelka v Gorico je bila posledica dijaške stavke, kjer sta imela levji delež Ivan Grbec in Srečko Kumar.

Na koprskem učiteljskem je glasbeni pouk vključeval petje, igranje orgel, klavirja in violine, učni jezik za te predmete je bila nemščina, ki je bila tudi uradni jezik učiteljske. Glasbo so poučevali profesorji, ki so učili tudi na gimnaziji. Ob državnih praznikih so učiteljski pripravljali kulturno-glasbene programe. Leta 1906 so ustanovili „Glazbeno društvo Zvezda v Kopru“, ki je vključevalo tako učiteljske kot slovanske državne uslužbenke, verjetno tudi tamburaško skupino. Med ustanovnimi člani je bil tudi Fran Gulič, violinist, ki se je šolal najprej pri Arturu Vramu v Trstu in nato pri Ševčiku v Pragi. Tržaška prefektura mu je z dekretom l. 1930 ime poitalijančila v Franco Gulli in tako se je predstavljal vse do smrti leta 1973. Bil je tudi član Orkestra tržaške Glasbene matice, o čemer priča fotografija orkestra na strehi Narodnega doma iz leta 1919. Na koprskem učiteljskem se je na slovenskem oddelku izšolalo več kot 400 dijakov, nekateri med njimi so se izključno posvetili glasbi: Ivan Kiferle (1856-1943), Hrabroslav Volarič (1863-1895), Ivan Kuret (1863-1914), Alojz Šonc (1872-1957), Rihard Orel (1881-1966), Franc Venturini (1882-1952), Srečko Kumar (1888-1954), Ivan Grbec (1889-1966) in Adolf Gröbmig (1891-1969).

Slika 1: Orkester učiteljsčnikov leta 1906 (Moško učiteljske, str. 71)

V Kopru, Izoli in Piranu so delovale različne glasbene šole in društva:

- 1851: Luigi Gravisi piše, da v Kopru ideja o ustanovitvi glasbene šole tli že več kot 50 let, izobraževala naj bi cerkvene pevce in instrumentaliste za orkester. Občina je kar 26 let plačevala samo štiri učitelje glasbe (natančnejših podatkov, za koga je šlo, ni). V mapi, datirani 18.4.1853, je predlog pravil mestne glasbene šole.
- 60. leta 19. stoletja: Ustanavljala so se filharmonična društva (Koper, 1865: Societá filarmonica; Piran, neznan leto: Societá filarmonica; Piran, 1878: Societá filarmonico-drammatica).
- 1887: V Izoli je bilo ustanovljeno društvo Societá filarmonica Alieto.
- 1906: Ustanovitev Glasbenega društva Zvezda v Kopru. Društvo slovanskih državnih uslužbencev je bilo vezano na delovanje slovanskega oddelka koprskega učiteljskega in z njim povezane šolske pripravnice. Med ustanovnimi člani je bil tudi Fran Gulič. Verjetno je delovalo med letoma 1906 in 1909, ko se je učiteljske preselilo v Gorico.

V Pazinu je bila nemška gimnazija ustanovljena leta 1836, leta 1873 je prerasla v Staats-Obergymnasium zu Mitterburg, leta 1899 so odprli hrvaški oddelek. To je izzvalo protest italijanskih predstavnikov, zato so istega leta ustanovili tudi italijansko gimnazijo. Njen prvi ravnatelj je bil oče Luigija Dallapiccole. Na pazinski hrvaški gimnaziji so se šolali slovenski in hrvaški dijaki (med njimi tudi Danilo Švara), pouk glasbe je bil obvezni predmet. O tem priča Saša Šantel, ki je na koprskem učiteljske delal eno leto, zatem pa odšel v Pazin in tam poučeval kar enajst let, vse do leta 1918. Njegova predmeta sta bila risanje in glasba. Pred njim je menda učil neki frančiškan, Slovenec, p. Zajec. Takole se Šantel spominja svoje pazinske izkušnje: „Med višjegimnazijci sem izbral najboljše pevce, s katerimi smo peli moške zборе. Za cerkveno petje sem pa sestavil deški mešani zbor, ki se mi je posebno priljubil, vendar sem zanj moral prirediti ili komponirati vse komade sam.“ (Šantel, 2006, str. 202).

Najpomembnejše in najbolj atraktivno mesto tega teritorija je bilo nedvomno Trst. V 19. stoletju in na začetku 20. stoletja je postal mesto, v katerem so se tri največje avtohtone narodnostne skupine merile v kakovosti in odmevnosti pobud. V Evropi in takratnem civiliziranem svetu je bil Trst napredno politično in kulturno ozaveščeno mesto. Sem se ni priseljevala le nekvalificirana delovna sila, temveč tudi intelektualci in umetniki. Za Trst se je leta 1904 odločil James Joyce, štiri leta pozneje tudi sveže poročeni Emil Adamič z ženo. Skratka mesto, ki je bilo takrat najpomembnejše avstroogrsko pristanišče, je cvetelo v ekonomskem in kulturnem pogledu.

Razvilo se je živahno glasbeno življenje z bogato koncertno dejavnostjo solistov, dirigentov, instrumentalnih skupin, zborov, godb in tudi telovadnih društev, vsa ta združenja so bila za vse tri narodnostne skupine pomemben agregacijski dejavnik.

Študij glasbe je predstavljal pomemben del vzgoje otrok iz premožnejših družin. Veliko je zapisov o t.i. *Muscicieren*, o glasbenih srečanjih, na katerih so se ob profesionalcih izkazali tudi domači člani uglednih družin (npr. doma pri Venezianijevih, tj. doma pri Italu Svevu, pri baronu Rodolfu Parisiju, pri družinah Ralli, Hummel, Bazzoni, Glanzman, Brunner, Oblasser, Pollitzer, Schott in Randegger). Sam Italo Svevo, pravzaprav vsa njegova družina je doma muzicirala ob prisotnosti prijateljev, med katerimi je bil tudi James Joyce.

Trst je ponujal samostojno glasbeno šolanje v vseh treh jezikih: v italijanščini, nemščini in slovenščini. Najbolj raziskana tradicija je italijanska. Seznam italijanskih in nemških glasbenih šol na Tržaškem:

- 1560: Stolna cerkev Sv. Justa, dokument, v katerem je zapisano, da je imel stolni Kapellmeister dolžnost, da uči mladino.
- 19. stoletje: Številne zasebne glasbene šole, občinski Ricreatori in Salezijanski oratorij, šola patra Giuseppeja Cervellinija.
- 1817: Pevska šola za potrebe krajevnega opernega gledališča, kjer je učil Giuseppe Farinelli.
- 1822–1825: Alessandro Scaramelli, violinist in ustanovitelj šole, na kateri so učili violino, violončelo, kontrabas, flavto, oboo, klarinet, kitaro, klavir, petje in kontrapunkt.
- 1830: Ferdinand Karl Lickl, pianist, skladatelj in pedagog, ki se je z Dunaja preselil v Trst; najvidnejša osebnost tega obdobja, pri njem se je učila tudi mala Anna Weiss, mama Ferruccia Busonija.
- 1838–ok. 1843: Eduard Jaell, šola za violino, violončelo in klavir.
- 1843–1915: Šola za zborovsko petje za mlade, ki izhajajo iz Inštituta za uboge, deluje po metodi Wilhem. Šolo sta vodila Francesco Dall'Ongaro in Francesco Sinico. Uspeh tega poučevanja je prispeval k temu, da se je projekt razširil tudi na druge osnovne šole. Pouk v nemščini je polagoma prešel v italijanščino.
- 1849–1915: Šola akademskega in cerkvenega petja, vodja Luigi Ricci.
- 1858: Glasbeno društvo, ki ga je vodil violinist Julius Heller, leta 1859 se je preimenovalo v Schillerverein.
- 1859: Pevska šola, vodja Francesco Zingherle.

- 1863–1869: Kompozicijska šola, vodja Luigi Vincenzo Sandri.
- 1887–1940: Glasbeni licej, vodja Arturo Vram, ki je učil po Ševč'ikovi violinski metodi. Šola je štela približno 100 učencev.
- ?: Šola flavte, vodja Antonio Rossetti.
- ?: Klavirska šola, vodja Ernesto Luzzato.
- ?: Klavirska šola, vodja Emilio Russi.
- 1903–1913: Primo liceo musicale di Trieste, ki ga je vodil Roberto Catolla (njegovo ime je tudi med učitelji koprške gimnazije in učiteljišča) in se je leta 1913 združil s konservatorijem Tartini.
- 1903: Konservatorij, ki se je poimenoval (ob dovoljenju piranske občine) po Giuseppeju Tartiniju, prvi direktor je bil Filippo Manara (leta 1913 je štel 600 učencev).
- 1904–1932: Tržaški konservatorij (leta 1904 se je del profesorjev ločil od Konservatorija Tartini, leta 1932 sta se ustanovi spet združili), vodil ga je Gialdino Gialdini (leta 1913 je imel približno 200 učencev). Na tržaški konservatorij je zahajalo več slovenskih glasbenikov: Mirko Polič, Emil Adamič, Vasilij Mirk idr.
- 1924: Tržaška glasbena akademija, ustanovil jo je Franco Gulli (Fran Gulič). Njegovo ime je tudi med ustanovnimi člani Društva Zvezda v Kopru.
- 1958: Konservatorij Giuseppe Tartini je postal javna glasbena šola.

Seveda nas zanima predvsem slovensko šolstvo oz. slovanski del. Poimenovali so se Slavjani, saj so v tem obdobju v Trstu delovale različne slovanske skupine: Srbi, Hrvati, tudi Rusi in Čehi in prav ti so bili za razvoj glasbe zelo pomembni.

Pri ustanavljanju samostojnega slovenskega glasbenega šolstva so se, tako na Tržaškem kot na Goriškem, zgledovali po ljubljanski Glasbeni matici. Kljub temu, da je bil Trst pomembnejše in bolj razgibano mesto kot Gorica, je ta najprej ustanovila svojo šolo. Goričani so ustanovili Pevsko in glasbeno društvo, med ustanovnimi člani je bil tudi dr. Henrik Tuma, ki se dogajanja spominja takole:

»V Gorici je bil majhen pevski zbor v Čitalnici pod vodstvom marljivega vadničnega učitelja Mercine [...] Ker mi je boljše petje manjkalo, sem nameraval ustanoviti v Gorici reprezentativen pevski zbor s šolo. Dalj časa sem okleval zaradi učitelja Mercine, ki je s pravo ljubeznijo vzdrževal svoj mali čitalniški zbor. V začetku leta 1900 je bilo društvo končno ustanovljeno. Bil sem mu predsednik do leta 1908. Njegovo ustanovitev so poleg Mercine tudi moji politični nasprotniki smatrali za razdiranje njihove kulturne organizacije. Dolgo časa so prireditve Pevskega in glasbenega društva bojkotirali.« (Tuma, 1997, str. 257).

Tatjana Gregorič (1997) v svoji monografiji o Emilu Komelu piše, da so mesto dirigenta dodelili prav njemu, Komelu, a verjetno je kot glavni dirigent deloval krajši čas. Gotovo pa je sodeloval z glasbeno šolo, ki je delovala v okvirih Pevskega glasbenega društva. Ob Komelu sta na šoli poučevala še Lovro Kubišta, Čeh, in Ernest Širca. V Tumovih spominih je zabeleženo takole: »Prvi pevovodja je bil moj nekdanji sopevec v ljubljanski stolni cerkvi pod Foersterjem, Franc Stelé, pozneje pevovodja Lire v Kamniku in sam izboren tenorist [...]. Žal smo Steleta prezgodaj izgubili. Po njegovem odhodu sem

ustanovil tudi ženski zbor [...]. Za pevovodjo smo pridobili izšolanega konservatorista iz Prage, Michla, ki je bil pozneje koncertni mojster pri Glasbeni matici v Ljubljani. Bil je izboren dirigent orkestra in solo fagotist, a manj dober zborovski dirigent. Pri društvu smo otvorili tudi pevsko in glasbeno šolo, ki je dajala izboren naraščaj. Člani pevskega zbora so bili med drugimi znani tenorist Rijavec in muzika Neffat in Bravničar. Pevsko in glasbeno društvo je bilo pač prvo za ljubljansko Glasbeno matico na Slovenskem.« (Tuma, 1997, str. 258).

Kot poroča Tatjana Gregorič, je 13. marca leta 1908 Pevsko in glasbeno društvo uradno postalo podružnica ljubljanske Glasbene matice.

Takoj za Gorico je tudi Trst dobil slovensko samostojno glasbeno šolo. Leta 1908 je bil Vasilij Mirk naključno pri nastajanju zbora, iz katerega se je pozneje, ob organizacijskem spodbujanju Karla Mahkote, ki je od leta 1908 do leta 1919 učil v Trstu, razvila tržaška podružnica Glasbene matice. Mirk izčrpno opisuje dogajanje: »V onih letih je bilo na čelu vsem nebrojnim tržaškim pevskim društvom Slovansko pevsko društvo, ki je dolgo let pod vodstvom pokojnega Srečka Bartla prirejalo tudi za tedanje razmere prav ugledne koncerte. V zadnjem času je še poslednji zborovodja, H.O.Vogrič, utegnil napraviti večji koncert: bilo je pozimi leta 1907, toda društvo je že bilo v razpadu, že mnogo let prej so se bili dobri pevci in pevke odtrgali od njega in se priključili drugim društvom ali so ustanovili nova ali pa so sploh izostali. Vladalo je mrtvilo, ki ga je prekinila le kakšna manjša skupina pevcev. Nima pomena razpravljati o vzrokih. Pojav akcije in reakcije, osebnosti, nezadovoljnosti itd., kakor vedno in povsod. Vesti o pevskih uspehih in napredovanju Glasbene Matice v Ljubljani in Pevskega in glasbenega društva v Gorici (vodja Josip Michl), novi duh, ki so ga tiho, a učinkovito širili "Novi akordi", ter narodna samozavest, ki se je bila medtem ukoreninila pri tržaških Slovencih, so vzdramili nekatere bivše pevce Slovanskega pevskega društva, ki so bili tudi člani tržaškega Sokola. Zbudila se jim je želja po petju in skupno z nekaterimi novimi Sokoli - pevci so sklenili ustanoviti pevski odsek v okviru Sokola. Bilo je ravno koncem poletja 1908, ko so me naprosili, naj jih naučim par moških zborov za neko sokolovsko prireditev. [...] Slučajno pa je bil tedaj imenovan za učitelja v Trstu Karel Mahkota, ki je prevzel vodstvo sokolovskega pevskega zbora in ga tekom prvega leta razširil v mešani zbor.« (Mirk, 1929, str. 12, 15-16).

Ta podatek potrjuje tudi Fortunat Mikuletič, ki piše, da "... se je leta 1908 osnoval moški zbor pri tržaškem Sokolu pod vodstvom skladatelja Vasilija Mirka. Kmalu po prvem nastopu tega zbora pa je moral Mirk, ki je bil še študent, oditi na svoje študije v Gradec"¹ (Mikuletič, 1959, str. 83). 29.10.1909 je na občnem zboru sedel tudi Matej Hubad. Po letu 1920 in sežigih Narodnega in Trgovskega doma v Trstu in Gorici, kjer sta glasbeni šoli zgubili imetje in arhive, so začeli fašistični pritiski naraščati. Fašističnemu dvajsetletju je Glasbena matica kljubovala in premaknila pouk v zasebne domove ter na razne društvene sedeže. Leta 1920 je Srečko Kumar ustanovil zasebno glasbeno šolo v Škednju pri Trstu. V istem obdobju sta z Ivanom Grbcem prirejala otroške igre z glasbo. Leta 1922 je na Tržaškem nastal pevski zbor Zveze jugoslovanskih učiteljskih društev v Italiji (UPZ).

¹ Odvetnik Mikuletič (1888-1965) je bil, podobno kot Mirk, član Akademskega društva *Balkan*, katerega je po drugi svetovni vojni skušal znova obuditi; ob petdesetletnici društva je uredil, izdal in verjetno tudi sam napisal spominsko brošuro *50 let Slovenskega akademskega društva Balkan v Trstu* (Trst, 1957). Po drugi svetovni vojni je bil predsednik Glasbene matice.

Ustanovil ga je Kumar, ob podpori Josipa Ribičiča in Ivana Grbca, nekdanjih sošolcev na koprskem učiteljskišću. Zbor je štel okrog 120 članov in do leta 1926 je pogosto koncertiral tudi po Italiji. Z njimi je kot solist nastopal tudi tenorist mednarodnega slovesa, Josip Rijavec. V Trstu je bila leta 1927 Glasbena matica razpuščena. V teh letih je vladal kulturni in glasbeni molk za vse tiste, ki so govorili drugačni jezik od italijanščine, kdor je želel nadaljevati, je moral pozabiti na slovenščino in se odreči večkulturni realnosti.

Primorsko glasbeno šolstvo po letu 1945

V Gorici je 1.3.1946 znova začela delovati glasbena šola. Njen prvi povojni ravnatelj je bil Srečko Kumar, podravnatelj pa Emil Komel, vpisanih je bilo 134 učencev. Kumar je bil diplomant na koprskem učiteljskišću. Ko so leta 1947 zaprli mejo, je Kumar zapustil Gorico in goriška glasbena šola je začela izgubljati kakovost in moč. Leta 1962 je postala podružnica tržaške Glasbene matice. Katoliški glas je 3.12.1953 napovedal nastanek nove glasbene ustanove na Placuti, ki naj bi skrbela za vzgojo mladih organistov, njen vodja je bil Mirko Filej. 26.7.1988 je nastal Slovenski Center za glasbeno vzgojo Emil Komel.

Takoj po vojni so lokalne oblasti na Primorskem ustanovile glasbene šole: koprška šola je imela sprva tudi italijansko sekcijo, kjer je poučeval Ercole Parenzan. Istrski okrožni ljudski odbor je 24.11.1948 določil, da se v Portorožu ustanovi glasbena šola s podružnicama v Koprju in Bujah. Leta 1950 se je glasbena šola preselila v Koper in od leta 1955 je v palači Gravisi Barbabianca v središču mesta. V letih 1948-1953 je šoli ravnateljaval Srečko Kumar. Leta 1955 se je spet združila s šolama v Izoli in Piranu. Leta 1967 so se vse tri šole, koprška, izolska in piranska, združile v Center za glasbeno vzgojo.

V Trstu so Glasbena matico obnovili, čeprav je na začetku delovala po zasebnih sobah, razkropljenih po mestu. Prvi ravnatelj je bil Karlo Sancin, od leta 1949 naprej pa Gojmir Demšar. Leta 1952 je šola dobila primernejše prostore, vpisanih je bilo 130 učencev, leta 1969 je že imela 232 učencev. V naslednjih letih so ustanovili podružnice po okoliških vaseh.

Danes premore t.i. 'zamejski del' dve glavni šolski identiteti: Glasbena matico, ki se razteza od Trsta prek Gorice vse do Rezije in Nadiških dolin, in slovenski Center za glasbeno vzgojo E. Komel, ki ima sedež v Gorici ter različne podružnice.

- Glasbena matica v Trstu:

- Šol. leto 1951/1952: 133 učencev.

- Šol. leto 2016/17:

- Trst: 280 učencev, Gorica: 178 učencev, Špeter: 123 učencev, Kanalska dolina: 18 učencev.

- Skupno: 599 učencev.

- Glasbena šola v Gorici:

- 1.3.1946: 134 učencev.

- Šolsko leto 2016/17:

- (Kljub mojim večkratnim prošnjam šola ni posredovala podatkov.)

Delovanje teh dveh ustanov ima javno denarno podporo dežele Furlanije Julijske krajine in Slovenije. Z različnih strani že več let prihajajo sugestije, da bi obe šoli združili v enotno ustanovo, a goriški center Komel to pobudo že desetletja zavrača.

V zakonu za zaščito manjšine je bila tudi postavka, da bi na tržaškem konservatoriju odprli sekcijo s slovenskim učnim jezikom. Ta ponudba je, na prehodu med starim šolskim sistemom in bolonjsko reformo, obtičala v slepi ulici.

Literatura

Antoni, Luisa. 1998. Pregled glasbenega udejstvovanja tržaških Slovencev (1848–1927). V *Annales*. Koper: ZRS, str. 109-116.

Antoni, Luisa. 1999. Musica e coscienza nazionale degli sloveni a Trieste e nella Venezia Giulia (1848–1927). V Cavallini, Ivano in Da Col, Paolo (ur.), *Cosmopolitismo e nazionalismo nella musica a Trieste tra Ottocento e Novecento: studi offerti a Vito Levi*. Trst: Conservatorio Tartini, str. 76-88.

Barison, Cesare. 1976. *Trieste, città musicalissima*. Trst: Lint.

Beltram, Vlasta. 2008. *Musica Maestro! Glasbeno življenje v slovenskih obalnih mestih v 19. in 20. stoletju*. Koper: Pokrajinski muzej.

Budkovič, Cvetko. 1992. *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem I. Od začetka 19. stoletja do nastanka konservatorija*. Ljubljana: Razprave Filozofske fakultete. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske Fakultete.

Budkovič, Cvetko. 1995. *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem II. Od nastanka konservatorija do Akademije za glasbo, 1919-1946*. Ljubljana: Razprave Filozofske fakultete. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske Fakultete.

Cvetko, Ciril. 1995. *Dirigent in skladatelj Mirko Polič*. Ljubljana: Slovenski gledališki in filmski muzej.

Demšar, Gojmir. 1999. *90 let Glasbene matice*. Trst: Glasbena matica.

De Lugnani, Silvana. 1986. *La cultura tedesca a Trieste dalla fine del 1700 al tramonto dell'Impero asburgico*. Trst: Edizioni Italo Svevo.

Dorfles, Gillo. 1946. A Trieste č crollata una villa. V *La Letteratura*, 27.4.1946. ?
Glasbena matica v Trstu. 1969. Trst: Glasbena matica.

Gregorič Vuga, Tatjana. 1993. *Poglej me prav, študija o Emilu Komelu*, Gorica: SCGV E. Komel.

Gregorič, Tatjana. 1997. Glasbene povezave na Goriškem ali Razklani cvet. V *Nova Gorica-Gorica: možnosti sobivanja*. Nova Gorica: Mestna občina.

Jelerčič, Ivo. 1980. *Pevsko izročilo Primorske*. Trst: ZTT.

Kerševan, Silvan. 1993. *Štirideset let glasbe na Placuti št. 18, 1953–1993*. Gorica: Slovenski center za glasbeno vzgojo E. Komel.

- Klabjan, Borut. 2007. *Češkoslovaška na Jadranu*. Koper: Založba Annales.
- Konestabile Rovis, Mirjana in Čebtron, Jasna (ur.). 2010. *Cesarsko-kraljevo možko učiteljišče v Kopru, 1875–1909, slovenski oddelek*. Koper: Pokrajinski arhiv.
- Kjuder, Jagoda. 2007. *La Glasbena Matica di Trieste e i suoi insegnanti dal 1909 al 1927*. Diplomaska naloga. Trst: Conservatorio G. Tartini.
- La Civica Cappella di San Giusto*. 1989. Trst: Comitato Cappella Civica.
- Merkù, Pavle. 1985. Orkester Glasbene matice pred požigom Narodnega doma. V *75 let Glasbene matice*. Trst: Glasbena matica, str. 44–46.
- Merkù, Pavle. 2003. *Lik in delo Ivana Grbca*. Škedenj: SKD Ivan Grbec.
- Mirk, Vasilij. 1929. Tržaška Glasbena Matica. V *Zbori V/1–4, 4–5, 12 in 15–16*. Ljubljana.
- Mikuletič, Fortunat. 1959. *50 let Glasbene matice v Trstu, v: Jadranski koledar 1959*, str. 83.
- Narodni dom v Trstu*. 1995. Trst: Devin.
- Radole, Giuseppe. 1988. *Le scuole musicali a Trieste e il Conservatorio „Giuseppe Tartini“*. Trst: Edizioni Italo Svevo.
- Radole, Giuseppe. 1988. *Ricerche sulla vita musicale a Trieste (1750–1950)*. Trst: Edizioni Italo Svevo.
- Radole, Giuseppe. 1990. *La musica a Capodistria*. Trst: Centro di studi storico religiosi Friuli Venezia Giulia.
- Rojc, Aleksander. 1978. *Cultura musicale degli Sloveni a Trieste*. Trst: ZTT.
- Ruffini, Mario. 2002. *L'opera di Luigi Dallapiccola: catalogo ragionato*. Milano: Suvini Zerboni.
- Slivnik, Francka (ur.) *Josip Rijavec, slovenski tenorist mednarodnega slovesa*. Ljubljana: Slovenski gledališki in filmski muzej.
- Šantel, Saša. 2006. Med barvami in glasbo. V Šantel, Avgusta st., Avgusta ml., Saša, *Šantel, življenje v lepi sobi*. Ljubljana: Nova revija, str. 131–211.
- Škulj, Edo (ur.). 2004. *Adamičev zbornik*. Ljubljana: Akademija za glasbo.
- Škulj, Edo (ur.). 2003. *Mirkov zbornik*. Ljubljana: Družina.
- Šola Glasbene matice v Gorici ob 25. letnici*. 1987. Gorica: Glasbena matica.
- Tuma, Henrik. 1997. *Iz mojega življenja*. Ljubljana: Založba Tuma.
- Vetta, Federica. 1994. *Passeggio Sant'Andrea 76. Una sera a concerto in casa Svevo. V Musica e ricerca nel Friuli-Venezia Giulia*. Videm: Guarnerio Editore, str. 69–75
- Zupančič, Maruša. 2008. V iskanju lastne identitete: češki violinisti kot glavni tvorci violinizma na Slovenskem. *De musica disserenda*, IV/2, str. 105–133.

Riassunto

La primavera dei popoli ha portato con sé una decisa valorizzazione della musica e la conseguente fondazione di scuole musicali nel Litorale. Sino ad oggi il nostro sapere sulla scolarizzazione musicale è frutto di ricerche che hanno trovato pubblicazione in diversi articoli sparsi che affrontavano determinati segmenti, spesso connotati linguisticamente. Nel suo saggio l'autrice mette a confronto le proposte di materie musicali nelle allora scuole superiori austriache (dai ginnasi alle scuole magistrali) e successivamente indaga la fondazione di scuole musicali autonome. Nell'articolo si compone cosé una panoramica completa dell'offerta formativa in cui sono considerate le scuole musicali italiane, slovene e tedesche.